

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження визначається тим, що прогресуючі в наш час процеси глобалізації та світової інтеграції сприяють зростанню рівня міжкультурної комунікації, поглиблюють обмін досвідом та розширюють світогляд людей, перетинаючи при цьому національно-державні кордони. Розвинувшись економічно, глобалізація призвела до суттєвих політичних і соціально-культурних наслідків. Із одного боку, сучасні тенденції світової та регіональної політичної інтеграції, розвитку наднаціональних структур, утвердження концепції міжнародної правосуб'єктності особистості, невпинного зростання міграційного руху, формування інформаційного суспільства та нових засобів комунікації, розповсюдження уніфікованих стандартів матеріальної та духовної культури, а з іншого – необхідність прогнозування напрямків подальшого розвитку світової спільноти створюють підґрунтя для відродження проблематики космополітизму в наш час.

У зв'язку із цим, з кінця ХХ століття у світовій суспільно-політичній думці здійснюються цілеспрямовані спроби актуалізації космополітизму та переосмислення його ідей відповідно до нових реалій. Специфікою сьогодення є те, що космополітичний світогляд усвідомлено притаманний багатьом представникам фінансових, політичних, наукових і творчих кіл, які хоча й розділені кордонами держав, але, по суті, існують у своєму особливому транснаціональному просторі. У свою чергу, звернення вчених, громадсько-політичних діячів, представників економічних і академічних еліт до космополітичної проблематики свідчить про зростаючу роль її положень у нинішніх умовах розвитку суспільства. Починаючи з другої половини ХХ століття, західна політична наука безпосередньо займається розробкою тем, пов'язаних із космополітизмом, пропонуючи значну кількість концепцій, за допомогою яких здійснюються спроби проаналізувати не лише сутність, але й перспективи реалізації космополітичних ідей у світовій суспільно-політичній практиці.

Поряд із цим, сам космополітизм досі не утворює самостійного наукового напрямку в сучасній західній політології, соціології чи філософії. Здебільшого космополітизм неусвідомлено присутній у різноманітних сферах та на різних рівнях життєдіяльності суспільства і реалізується у достатньо суперечливих наукових положеннях і стереотипах масової свідомості. Все це посилює необхідність здійснення детального аналізу космополітичних концепцій, які отримали новий розвиток у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття.

У сучасній українській політичній думці рівень вивченості означеної проблематики є недостатнім. Майже відсутні фундаментальні роботи, в яких здійснювався б комплексний аналіз космополітизму та його основних положень. Виходячи з цього, актуальність теми дослідження для української політичної

науки зумовлена необхідністю комплексного аналізу здобутків західної суспільно-політичної думки у царині дослідження космополітизму.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрямок дослідження пов'язаний з науковою темою «Політичні, соціально-економічні і етнонаціональні процеси та внесок визначних громадсько-політичних діячів у їх розвиток у південному регіоні України», що розробляється Центром політичних досліджень та кафедрою політичних наук Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Державний реєстраційний номер 0103U008821. Дисертаційне дослідження виконано за індивідуальним планом відповідно до науково-дослідної теми «Космополітичні концепції в західній суспільно-політичній думці другої половини ХХ – початку ХХІ століття».

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розкриття змісту космополітичних концепцій у західній суспільно-політичній думці другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Для досягнення мети дослідження автор визначає наступні завдання:

- 1) визначити стан наукової розробки проблеми та обґрунтувати концептуальні засади дослідження;
- 2) з'ясувати специфіку становлення та еволюції космополітизму в західній політичній думці;
- 3) розкрити сутність переосмислення класичних космополітичних ідей у концепціях представників західної суспільно-політичної думки другої половини ХХ століття;
- 4) узагальнити теоретичні доробки західних учених щодо новітніх космополітичних концепцій «Космополітична демократія» та «Космополітична Європа»;
- 5) виробити рекомендації та окреслити напрямки подальших досліджень окресленої проблематики.

Об'єкт дослідження – сучасна західна суспільно-політична думка.

Предмет дослідження – космополітичні концепції в західній суспільно-політичній думці другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Хронологічні рамки наукового дослідження зумовлені тематичною спрямованістю і охоплюють період розвитку новітньої політології з другої половини ХХ століття до сьогодення. Нижня межа припадає на 50-ті роки ХХ століття, пов'язані з осмисленням важких наслідків світових воєн, численних відкритих і прихованих конфліктів між національними державами, ускладненням політичної дійсності, розвитком інтеграційних утворень, суттєвими змінами у сфері міжнаціональних відносин, появою нових міжнародних акторів, так званою кризою Вестфальської моделі міжнародних відносин та формуванням Поствестфальської моделі тощо. В теоретичному плані цей час співпадає з розгортанням основних дискусій між класичними та неокласичними

теоріями міжнародних відносин з приводу суб'єктності та змісту міжнародних відносин, у межах яких актуалізується космополітична проблематика. Верхня межа зумовлена незавершеністю процесу пошуку оптимальної політологічної концепції, теорії чи парадигми, що змогла б пояснити спрямованість сучасних політичних процесів на міжнародній арені. Разом з тим у даній роботі при розгляді деяких аспектів теми хронологічні рамки було розширено, як того вимагає логіка історичного підходу.

Територіальні межі дослідження окреслено політичною думкою Заходу в його традиційному політико-географічному розумінні, що включає Північну Америку, Західну та Центральну Європи. Це пояснюється тим, що найпоспідовніші спроби актуалізації та модифікації класичних ідей і принципів космополітизму, а також побудова нових космополітичних сценаріїв світового розвитку у відповідний період часу спостерігаються саме в політичній думці даного регіону.

Теоретико-методологічні основи дослідження. У процесі проведення дослідження автор спирався як на загальнонаукові, так і на спеціальні методи, використання яких зумовлюється особливістю предмета дослідження.

Застосування історичного методу надало можливість простежити в хронологічній послідовності еволюцію космополітичних ідей та визначити специфіку сучасного переосмислення класичних космополітичних концепцій у суспільно-політичній думці Заходу.

Під час розгляду суперечностей у межах космополітичних концепцій, а також взаємопроникнення і взаємозв'язку національного і космополітичного при аналізі феномена космополітизму було використано діалектичний метод.

При дослідженні нових форм соціокультурної єдності, що виникли та розвиваються в даний час на європейських теренах, а також під час дослідження філософських категорій та понять у політологічному контексті застосовувався синергетичний метод.

Аналітико-прогностичний метод допоміг проаналізувати можливості та перспективи практичної реалізації новітніх космополітичних концепцій.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена проблематикою, яка до цього часу не отримала цілісного розгляду. Дисертаційна робота є одним із перших наукових досліджень у вітчизняній політичній науці, присвячених визначенню комплексного уявлення про космополітизм на основі узагальнення особливостей становлення, еволюції та переосмислення космополітичних концепцій у західній суспільно-політичній думці другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

У дисертації *уперше*:

- проаналізовано розвиток «нового» космополітизму, що з'явився у другій половині ХХ століття як оновлена версія «старого» космополітизму, який після цього почав називатися класичним. Обґрунтовано положення про

те, що дана теоретична еволюція проявилася у частковій втраті сутнісних ознак космополітизму, які він мав під час свого зародження;

- уведено до наукового обігу вітчизняної політологічної науки напрацювання сучасних західноєвропейських та американських учених. Це забезпечило можливість безпосереднього аналізу специфіки сучасного переосмислення космополітичної проблематики в західних наукових джерелах.

У даному дослідженні *удосконалено*:

- історичну періодизацію розвитку теоретичних уявлень про космополітизм у західному суспільно-політичному дискурсі, яку було розширено шляхом включення до неї новітнього напрямку розробок космополітичної проблематики періоду другої половини ХХ – початку ХХІ століття;

- класифікацію космополітичних концепцій, що склалися у сучасній західній суспільно-політичній думці, до якої було додано новітні космополітичні концепції «Космополітична демократія» та «Космополітична Європа». Крім того, було виявлено специфіку переосмислення класичних космополітичних ідей у працях західних дослідників другої половини ХХ століття (у відповідності з еволюцією «старого» космополітизму в «новий»);

Дістала подальшого розвитку:

- систематизація зарубіжних та вітчизняних наукових досліджень щодо космополітизму та його концепцій, специфіки їх переосмислення та характеристики можливостей втілення на практиці.

Практичне значення одержаних результатів. Основні результати дисертації можуть бути використані науковцями і науково-педагогічними працівниками в навчальному процесі при розробці та викладанні курсів і спецкурсів, зокрема, таких як «Новітня політологія», «Політичні доктрини ХХ-ХХІ століття», «Європейські студії», «Теорія громадянства», «Теорія міжнародних відносин». Дані напрацювання також будуть актуальними при написанні підручників, навчально-методичних програм для підготовки політологів і фахівців споріднених спеціальностей.

Матеріали дисертаційної роботи можуть бути використані аналітичними групами, політологами-практиками під час розробки та вибору стратегій реформ в Україні, а також у процесі підготовки політичних прогнозів щодо тенденцій розвитку міжнародної спільноти.

Положення дисертаційної роботи можуть втілюватися у діяльності громадських організацій, центрів політичної і громадянської освіти для інформування населення щодо освітніх цінностей і наукових здобутків європейської та світової спільноти.

Особистий внесок здобувача полягає в самостійній постановці проблеми та вирішенні всього комплексу завдань дослідження, що забезпечують досягнення мети в межах здійснення нових розробок у галузі політичних наук. Положення, висновки та рекомендації, запропоновані в дисертаційній роботі,

є особистим здобутком автора. Результати, одержані в ході проведення дослідження, відображено у 13 авторських публікаціях. Одну статтю було підготовано та опубліковано у співавторстві з науковим керівником, де внесок дисертанта складає 60 % та полягає у визначенні загальних особливостей становлення і розвитку космополітичних ідей у західній політичній думці в історичній ретроспективі та розгляді ідей сучасного космополітизму.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження висвітлювалися у доповідях та повідомленнях на таких заходах: семінарі «Громадянське суспільство: Новий вимір» (Миколаїв, 2011), міжнародній науковій конференції «Проблеми культурної ідентичності: локальний та глобальний контексти» (Острогор, 2010); Всеукраїнській науковій конференції для молодих науковців «Зцілення ран минулого крізь призму релігійного досвіду» (Львів, 2010); XV міжнародних слов'язознавчих читаннях (Миколаїв, 2010); міжнародній науковій конференції «Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій» (Суми, 2009); міжнародній науково-практичній конференції «Ольвійський форум: Стратегії України в геополітичному просторі» (Ялта, 2009, 2010); I науково-практичній конференції «Ідейні основи соціально-політичних систем. Політичні ідеології: трансформація уявлень у контексті сучасності» (Львів, 2009); науково-практичній конференції «Соціокультурний розвиток Причорноморського регіону: європейський контекст» (Миколаїв, 2009); Всеукраїнській науковій конференції молодих учених «Новітні тенденції у зовнішній політиці великих держав» (Київ, 2009), щорічній науково-методичній конференції «Могилянські читання» (Миколаїв, 2009, 2010), а також на науковому колоквиумі для докторантів (Саарбрюккен, Німеччина, 2009).

Дисертант є учасником освітнього проекту «Європаїкум», що реалізується за підтримки уряду Німеччини (в межах Німецької служби академічних обмінів – ДААД) у співпраці Чорноморського державного університету імені Петра Могили (Миколаїв, Україна) з Університетом Саарланда (Саарбрюккен, Німеччина), у якому протягом липня-серпня 2009 року аспірант пройшов двомісячне стажування. Матеріали і висновки дослідження були використані у процесі розробки англомовного курсу під назвою «Політична культура активного громадянства», що викладався для учасників проекту. У подальшому зазначений курс було розширено, вдосконалено і під назвою «Теорія громадянства» включено до навчального плану бакалаврату зі спеціальності 6.030104 «Політологія» факультету політичних наук Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Результати дисертаційного дослідження оприлюднювались на міжкафедральному семінарі кафедри державної служби Інституту державного управління і кафедри політичних наук Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Публікації. Результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у 13 наукових працях, 6 з яких опубліковано у фахових виданнях з політичних наук.

Структура дисертаційної роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Текст дисертації становить 226 сторінок, з них 182 сторінки основного тексту. Список використаних джерел налічує 330 найменувань, 193 із яких – іноземною мовою.